

hogy az emberi szellem legmagasztosabb vonását, öntudatát kifejtse és fentartsa.

Mert ezen törekvés szolgálatában látom én a gyakorlati pädagogusnak legszebb, legnemesebb feladatát. Kicsiny ez a terem-tőkéhez képest, de nem kevésbé fontos a teremtés munkája mellett is, és ha létesült valami nagy, a mi csakhamar el is vészett, — az emberiség története sok ilyet ismer, — úgy hogy azt később tudatos munkával kellett újra feléleszteni: ez azért történt, mert a pädagogus munkáját nem végezték olyan lelkiismeretesen azok a korszakok, a melyek nagyot alkottak, mint a hogy azt el kellett volna végezniök.

Mi pädagogusok teljesítjük, az én meggyőződésem szerint azt a kisebb feladatot a teremtés munkája mellett, hogy megőriz-zük azt, a mit nagyjaink alkottak, és ezzel szolgáljuk mi tulajdonképen igazán nemzetünket és vele együtt az emberiséget.

Fogadják kérem ez előadásomat, mint sajátóságos elmefutta-tást, mint személyes meggyőződés kifejezését, ámha egyik-másik lélekben némi csekély visszhangra talált az, a mit mondtam, bírálják is el.

Remélhetőleg meg fogjuk találni módját annak, hogy az emberi művelődés szintén oly világos tevékenységi kör lesz előttünk, a mint lassanként világhossá vált a gazdasági és a politi-kai élet.

KÁRMÁN MÓR.

A KÖZÉPISKOLAI REFORMRÓL.

A következő sorokban nem szándékom beható módon hozzá-szólni a czimben írt kérdéshez; ezt fentartom magamnak más alkalomra. A mit ezúttal mondani akarok, az csak a pädagogiai elmélet igénytelen munkásának őszinte elismerése a pädagogiai gyakorlat legfőbb vezetőjének, a kormánynak egy nagyjelentőségű ténye iránt. El tényt abban a leiratban látom, melyet a magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter 1896 december 15-én 3887. eln. szám alatt a közoktatási tanácshoz intézett. Hadd mondjam ki igaz örömmel, hogy a magam meggyőződése szerint több mint tíz év óta nem jelent meg miniszteri rendelet, mely tartalma

elvszerőségénél, vezető gondolatainak modernségénél és mindenekelőtt formulázásának tapintatos ügyességénél fogva annyira megérdemelné a közelismerést, mint e fontos, a középiskolai reformra vonatkozó gyakorlati ténykedésnek jókora időre irányt szabó rendelet. A mint nem tudok a gyakorlati munkásság valamely területét illető elméletre nézve fényesebb próbát, mint ha a későbbi gyakorlatban tényleg beválik, úgy nem tudok valamely közvetlen praktikus szükségletből eredő gyakorlati intézkedés megítélésére nézve mértéket adóbb kriteriumot, mint azt, hogy mennyire egyezik meg a hosszú idők tapasztalatából levont elvi alapon nyugvó elmélettel. S a gyakorlati intézkedésnek e pontos egybevágását elméleti eredményekkel meglepő módon találjuk az említett miniszteri leiratban. Csak el kell olvasnunk legelső paedagogiai elmélkedőnk fejtegetéseit, melyeket ez a tanügyi kongresszus középiskolai osztályának tárgyalásait bevezető előadásában nyújtott,* és azt fogjuk látni, hogy az elmélkedőnek széles historiai megfontolásból leszűrt elméleti tételei közül a jelentősebbek tökéletesen megegyeznek a miniszteri leiratnak a tanulmányi rendre vonatkozó legfontosabb kijelentéseivel. A tanulmányi rendnek részleteire nézve különböző középiskolák lehetősége közös centrális műveltséganyag mellett, a közös műveltséganyag erős nemzeti jellegének szükségessége, az egységes műveltségtörzsökkel bíró, bár ágaiban szétoszló középiskola-rendszernek egységes jogosítása: a miniszteri leirat e három pontja, három tételét alkotja az említett kongresszusi előadásnak is.

Hogy a kormány gyakorlati intézkedések szempontjából kibocsátott rendelete ily örvendetes módon magába olvasztotta a theoretikusnak legfontosabb tételeit, és hogy egyáltalában ily gyorsan és ily erősen körvonalozott formában testet adott a kongresszus középiskolai szakosztálya ígéjének: ez magában véve is a kormánynak nagy elismerésre méltó tette. De van a rendeletnek még egy sajátos, külön kiemelendő érdeme is: ez formuláinak finom pointerozása, mely magában egyesíti a részleteket, illetőleg a szabad mozgás megadásának kellékét az igazán egy kiemelkedő pont felé irányított határozottság kellékével. Ez elnevezésben «*egységes jogosítású középiskola*» magában véve is van elvi háttérénél és a

* L. Kármán Mór. «A középiskola tanulmányi rendje.» Tanáregyes. Közlöny. XXX. évf. 8., 9. és 10. sz.

benne egyesített szók pozitív és negatív irányban meghatározott jelentésénél fogva olyas valami, a mi nagyon képesíti arra, hogy középiskolai tanügyünknek hosszú időre valóságos szálló igéjévé váljék. Hasonlóan szerencsés fogalmazásuk által kiemelkedő pontok a *műveltséganyag leglényegesebb részeiben található közös tudatról* szóló, valamint a *közösség szükségszerűségét és a helyi körülmények és viszonyok szerint való változatosság lehetőségét* összeegyeztető passzusok.

De nemcsak e kiemelkedő elvszerű tételeiben, hanem még közvetlenül a legközelebbi kormányzati intézkedésére vonatkozó kijelentéseiben is tudja a miniszter leírata az intézmények reformjával szemben mindig megokolt óvatosságot egyesíteni a változásoknak, ha kell — de csak akkor — lehetőleg gyors létesítésére irányított elszántsággal. Hogy a középiskolának legislatív módon való átalakítását, ha csak lehet, egyelőre elodázni kívánja: ezt egészen természetesnek és helyesnek tartjuk. Helyesnek tartjuk nemcsak azért, mert a gyökeres reformok létesítése sehol sem kíván nagyobb megfontolást, mint a tanügy és különösen a középiskola terén, a hol egyszerre megbolygatja az évek hosszú sorára megállapított folytonosságot, a mi sohasem történhetik sok év generációjának megzavarása nélkül, — helyesnek tartjuk, mondom, nemcsak a józan cultúrpolitika ez óvatossági elvénél fogva, hanem helyesnek tartjuk egy másik nagyjelentőségű szempontból is, mely némileg e sorok írójának egyéni jellegű, de sok külső jel által támogatott hitével függ össze: hogy összes közoktatásügyi szervezetünk és vele összefüggő tanulmányi rendünk egy hatalmas nagy átalakulásnak néz eléje, még pedig egy, a mennyire lehet, térben és eljárásban egységes átalakulásnak.

Ez átalakulás, azt hiszem, egyszerre fel fogja karolni az egész közoktatásügyet vagy mondjuk közművelődésügyet egyetemünktől a népiskoláig, és pedig, hogy gyökeres, áldásos nagy reform legyen és ne csak foltozgató javíthatás: egységes, rövid idő alatt végbemenő törvényhozási actio útján kell történnie. A nemzetet egységesítő munka után, melyet törvényhozásunk nemrég a felekezeti és családi élet terén nagy egyházpolitikai actiójával végzett, és az őt követő nemzetegységesítő munka után, melyet most a közigazgatás és törvénykezés útján szándékozik végezni: okvetlenül, ez a hitem, következni fog, még pedig remélem, mindjárt utána egy valamennyit betetőző nemzetegységesítő nagy munka a közművelő-

dés terén is. Gyors egymásutánban vagy esetleg egyszerre kell aztán jönnie egy egyetemi, egy új népiskolai és új középiskolai törvénynek, és rögtön utánuk egy új minősítési törvénynek is. Ilyen nagy közoktatásügyi törvényhozásnál méltóbb munkával nem fejezheti be nemzetünk léte új évezredének első tizedét. Ez az én hitem.

Ez egységes nagy reform reményében nemcsak illik, de szükséges, hogy most, a mennyire lehet, egy ideig lemondjunk tanügyi legislatív intézkedésekről. A mennyire lehet. Ezt gondolja a miniszteri leirat is. De a mitől ez tartani látszik, attól tartunk mi is, hogy t. i. az 1890. évi XXX. törvényczikk megváltoztatása nélkül nem lehetünk el még a nagy reform idejéig sem. Hogy miért nem, azt most nem akarjuk fejtegetni. Csengeri János 1895-iki felolvasása a Paedagogiai Társaságban * és a kongresszusi tárgyalások erre nézve elegendő anyagot szolgáltatottak.

De bármily nagy bajnak tartjuk is azt az 1890. XXX. törvényczikket, mely megakasztotta, sőt visszamenő irányba terelte középiskoláinknak 1883-ban megindult fejlődését: annyit ki kell mondanunk, hogy ha az e törvényczikk megváltoztatására szükséges legislatív intézkedés csak a legkisebb módon is gyengítené a gyökeres, nemcsak középiskoláinkra, hanem egész közoktatásügyünkre kiterjedő reformmunkára való készséget a kormányban vagy törvényhozási testületeinkben: akkor kínlódjunk inkább, a hogy tudunk, a törvényczikk nyúge alatt még 1—2 lustrumig, a teljes felszabadulás minél előbb való bekövetkezésének reményében.

Ennyit akartunk ezúttal a czímben megnevezett tárgyról, illetőleg a reávonatkozó miniszteri leiratról megjegyezni. Sok ilyen nagybecsű miniszteri munkálatot kívánunk közoktatásügyünknek.

WALDAPFEL JÁNOS.

* L. Csengeri János «A görög-pótló tanterv reformja.» Magy. Paed. 1895. 234. lapon.